

Andrzej Pogłódek

Konwencja o standardach demokratycznych wyborów, praw i wolności wyborczych w państwach członkowskich Wspólnoty Niepodległych Państw (tłumaczenie)

Roczniki Administracji i Prawa 18/1, 417-436

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Pogłódek*

KONWENCJA O STANDARDACH DEMOKRATYCZNYCH WYBORÓW, PRAW I WOLNOŚCI WYBORCZYCH W PAŃSTWACH CZŁONKOWSKICH WSPÓLNOTY NIEPODLEGŁYCH PAŃSTW (TŁUMACZENIE)

**KONWENCJA o standardach demokratycznych wyborów, praw i wolności
wyborczych w państwach członkowskich Wspólnoty Niepodległych Państw**

Państwa będące stronami niniejszej Konwencji (dalej: Strony),

wychodząc z celów i zasad Statutu Wspólnoty Niepodległych Państw,

potwierdzając znaczenie Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, stanowiących, że prawo do sprawowania władzy musi opierać się na woli narodu, wyrażonej w uczciwych i okresowych wyborach, a także znaczenie dokumentów Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Rady Europy, innych organizacji międzynarodowych o przeprowadzaniu wolnych i sprawiedliwych wyborów,

będąc przekonane, że uznanie, przestrzeganie i ochrona praw i wolności człowieka i obywatela, rozwój i udoskonalanie demokratycznych instytucji wyrażania woli przez naród, procedur ich realizacji zgodnie z ogólnie uznanymi zasadami i normami prawa międzynarodowego, na podstawie narodowej konstytucji i aktów prawnych, są celem i obowiązkiem państwa prawnego, jednym z nieodłącznych warunków stabilności społecznej i dalszego umocnienia współpracy między państwami w imię wypełniania i obrony ideałów i zasad będących ich wspólnym demokratycznym dziedzictwem,

chcąc wspomagać umacnianie i doskonalenie demokratycznego systemu rządów przedstawicielskich, demokratycznych tradycji wyrażania woli narodu w drodze wyborów, wykonywania innych form władzy narodu na podstawie zwierzchnictwa prawa i ustawy, z maksymalnym uwzględnieniem tradycji narodowych i historycznych,

* dr; Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

będąc przekonane, że wybory są jednym z politycznych i prawnych instrumentów stabilnego społeczeństwa obywatelskiego i zrównoważonego rozwoju państwa,

uznając wartość narodowego doświadczenia w zakresie prawnego regulowania wyborów – doświadczenia wszystkich państw członkowskich Wspólnoty Niepodległych Państw – potrzebę zagwarantowania praw i wolności wyborczych człowieka i obywatela,

wypełniając wymogi w zakresie zapewnienia stosowania ogólnie uznanych standardów wyborów i narodowych norm regulowania wyborów, wyborczych praw i wolności człowieka i obywatela, a także gwarancji ich wykonywania i obrony, wprowadzając w życie postanowienia niniejszej Konwencji na podstawie konstytucji, narodowego ustawodawstwa i odpowiedniej polityki państwowej,

dążąc do zagwarantowania organizacji społecznej i międzynarodowej obserwacji przebiegu wyborów w państwach będących stronami niniejszej Konwencji,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1 [Standardy demokratycznych wyborów]

1. Demokratyczne wybory **są jednym z** najważniejszych bezpośrednich wyrazów władzy i woli narodu, podstawą wybieralnych organów władzy państwowej i samorządu lokalnego, innych organów ludowego (narodowego) przedstawicielstwa, wybieralnych osób urzędowych.

2. Strony uznają, że standardami demokratycznych wyborów są: prawo obywatela do wybierania i bycia wybieranym do organów władzy państwowej, organów samorządu lokalnego, do innych organów ludowego (narodowego) przedstawicielstwa; zasady okresowości i obowiązkowości, sprawiedliwości, uczciwości i wolności wyborów na podstawie powszechnego równego prawa wyborczego realizowanego w tajnym głosowaniu, zapewniającym wolność wyrażania woli przez wyborców; otwarty i jawny charakter wyborów; zapewnienie sądowej i innej ochrony wyborczych praw i wolności człowieka i obywatela, społecznej i międzynarodowej obserwacji przebiegu wyborów, gwarancji realizacji wyborczych praw i wolności uczestników procesu wyborczego.

3. Prawo obywatela do wybierania i bycia wybieranym zawarte jest w konstytucji i (lub) ustawach, a tryb jego wykonywania określa się ustawami i innymi normatywnymi aktami prawnymi. Ustawodawcze regulowanie prawa do wybierania i bycia wybieranym, trybu wyborów (systemów wyborczych), a także ograniczenia wyborczych praw i wolności nie może ograniczać lub uchylać ogólnie uznanych

praw i wolności człowieka i obywatela, konstytucyjnych i (lub) ustawodawczych gwarancji ich realizacji lub nosić dyskryminacyjnego charakteru.

4. Zarządzenie, przygotowanie i przeprowadzenie wyborów następują na podstawie konstytucji i ustaw.

5. Osoby wybrane, które otrzymały wymaganą liczbę głosów, określoną konstytucją, ustawami, obejmują urzędy w trybie i terminie określonych ustawami, tym samym uznają swoją odpowiedzialność przed wyborcami i pozostają na stanowisku do upływu terminu swoich kadencji lub do ich zakończenia w inny sposób, który reguluje konstytucja i ustawy zgodnie z demokratycznymi procedurami parlamentarnymi i konstytucyjnymi.

6. Prawnie wiążący i publiczny charakter wyborów, ochrona i realizacja wyborczych praw i wolności obywateli, kandydatów, partii politycznych (koalicji) uczestniczących w wyborach, wypełnianie i stosowanie w praktyce prawnej konstytucyjnych zasad organizacji procesu wyborczego zapewnia się sądownymi, administracyjnymi i innymi środkami ochrony.

7. Nie dopuszcza się jakiegokolwiek bezpośredniego lub pośredniego uczestnictwa obcych obywateli, osób bez obywatelstwa, obcych osób prawnych, międzynarodowych zrzeszeń społecznych, międzynarodowych organizacji w prowadzeniu działalności sprzyjającej albo przeszkadzającej przygotowaniu i przeprowadzeniu wyborów do organów władzy państwowej i samorządu lokalnego, innych organów ludowego (narodowego) przedstawicielstwa, wybieralnych osób urzędowych.

Artykuł 2 [Powszechne prawo wyborcze]

Przestrzeganie zasady powszechnego prawa wyborczego oznacza, co następuje:

a) każdy obywatel po osiągnięciu ustanowionego konstytucją i ustawami wieku ma prawo wybierać i być wybieranym do organów władzy państwowej, organów samorządu lokalnego, innych organów ludowego (narodowego) przedstawicielstwa, na wybieralne urzędy na warunkach i w trybie przewidzianym konstytucją i ustawami;

b) prawo obywatela do wybierania i bycia wybieranym do organów władzy państwowej, organów samorządu lokalnego, do innych organów ludowego (narodowego) przedstawicielstwa, na wybieralne urzędy realizowane jest niezależnie od jakichkolwiek ograniczeń o charakterze dyskryminacyjnym z powodu płci, języka, religii lub stosunku do religii, przekonań politycznych lub innych, narodowego lub społecznego pochodzenia, przynależności do mniejszości narodowej lub grupy etnicznej, stanu majątkowego lub innych podobnych okoliczności;

c) każdy obywatel zamieszkujący lub znajdujący się w okresie przeprowadzania wyborów narodowych poza granicami terytorium swojego państwa dysponuje równymi z innymi obywatelami swojego państwa prawami wyborczymi. Przedstawicielstwa dyplomatyczne i instytucje konsularne, ich osoby urzędowe okazują oby-

watelom pomoc w realizacji ich wyborczych praw i wolności;

d) każdemu obywatelowi gwarantuje się prawo do otrzymania informacji o włączeniu go do spisu wyborców, do poprawy tej informacji w celu zapewnienia jej pełności i wiarygodności, do zaskarżenia w ustanowionym ustawodawstwem trybie odmowy włączenia go do spisu wyborców.

Artykuł 3 [Równe prawo wyborcze]

1. Przestrzeganie zasady równego prawa wyborczego oznacza, co następuje:

a) każdy obywatel ma jeden głos lub równą z innymi obywatelami liczbę głosów i ma prawo wykonywać na równi z innymi obywatelami swoje prawo do głosowania, przy czym jego głos (głosy) ma taką samą wagę jak głos innych wyborców, a na wagę głosu (głosów) wyborcy nie powinien wpływać przyjęty w państwie system wyborczy;

b) przy przeprowadzaniu głosowania w jednomandatowych i (lub) wielomandatowych okręgach wyborczych okręgi te tworzy się z zachowaniem jednolitej normy przedstawicielskiej, tak aby rezultaty głosowania możliwie dokładnie i w pełni wyrażały wolę wyborców. Kryteriami jednolitej normy przedstawicielskiej mogą być bezpośrednia równość jednomandatowych okręgów wyborczych pod względem liczby wyborców lub bezpośrednia równość liczby wyborców na jeden mandat deputowanego w wielomandatowych okręgach wyborczych. Podstawą do odstąpienia od średniej normy przedstawicielskiej mogą być: trudna dostępność i oddalenie miejscowości, zwarte zamieszkiwanie rdzennych mało liczebnych narodów lub innych mniejszości narodowych i grup etnicznych.

2. Każdy wyborca ma prawo do równego i nieograniczonego dostępu do obwodu wyborczego, a także do lokalu wyborczego w celu realizacji swojego prawa do uczestnictwa w wolnym głosowaniu.

3. Obywatelowi może być przedstawiona możliwość realizowania jego prawa do uczestnictwa w głosowaniu poprzez organizację przedterminowego głosowania, głosowania poza pomieszczeniem do głosowania lub innych procedur głosowania zapewniających stworzenie maksymalnych udogodnień dla wyborców.

4. Każdy obywatel musi mieć równe prawne możliwości wysunięcia swojej kandydatury w wyborach.

5. Ograniczenia związane ze specyfiką uczestnictwa w kampanii wyborczej kandydatów rywalizujących na wybieralny urząd na nowy okres reguluje się konstytucją i ustawami. Przestrzeganie ustanowionych ograniczeń nie może przeszkadzać w wykonywaniu przez deputowanych, wybieralne osoby urzędowe ich pełnomocnictw i wypełnianiu ich obowiązków przed wyborcami.

6. Kandydaci nie mają prawa wykorzystywać swojego statusu służbowego lub urzędowego w celu doprowadzenia do swojego wyboru. Wykaz naruszeń zasady równego prawa wyborczego i środki odpowiedzialności za takie naruszenia regulują ustawy.

Artykuł 4 [Bezpośrednie prawo wyborcze]

1. Przestrzeganie zasady bezpośredniego prawa wyborczego oznacza, że obywatele w czasie wyborów głosują bezpośrednio odpowiednio na kandydata i (lub) listę kandydatów lub przeciw kandydatowi, kandydatom i (lub) liście kandydatów, lub przeciw wszystkim kandydatom i (lub) listom kandydatów.

2. Wszystkie mandaty deputowanych w jednej z izb narodowego organu ustawodawczego są obiektem swobodnej rywalizacji kandydatów i (lub) list kandydatów w trakcie ogólnonarodowych wyborów.

3. Jeśli narodowy organ jest dwuizbowy i część lub wszystkie mandaty deputowanych jego drugiej izby nie są obiektami swobodnej rywalizacji kandydatów i (lub) list kandydatów w trakcie ogólnonarodowych wyborów, to nie jest to sprzeczne z niniejszą Konwencją.

Artykuł 5 [Tajne głosowanie]

1. Przestrzeganie zasady tajnego głosowania oznacza wykluczenie jakiegokolwiek kontroli nad wyrażaniem woli przez wyborców, zapewnienie równych warunków wolnego wyboru.

2. Prawo obywateli do tajnego głosowania nie może być w żaden sposób i czymkolwiek ograniczone.

3. Wybory przeprowadza się z wykorzystaniem procedury tajnego głosowania.

4. Organy wyborcze zapewniają przestrzeganie przewidzianych konstytucją, ustawami, innymi aktami prawnymi warunków, które wykluczają możliwość prowadzenia jakiegokolwiek kontroli lub obserwacji wypełniania przez wyborcę karty w miejscu tajnego głosowania, podejmowania przez kogokolwiek działań naruszających tajność wyrażania woli przez wyborcę.

Artykuł 6 [Okresowe i obowiązkowe wybory]

1. Wybory wybieralnych organów władzy państwowej, organów samorządu lokalnego, innych organów ludowego (narodowego) przedstawicielstwa, wybieralnych osób urzędowych są obowiązkowe i przeprowadza się je w terminach ustalonych w konstytucji i ustawach.

2. Wybory muszą być przeprowadzane zgodnie z ustalonymi w konstytucji i ustawach terminami w taki sposób, żeby podstawą wybieralnych organów władzy państwowej, organów samorządu lokalnego, innych organów ludowego (narodowego) przedstawicielstwa, wybieralnych osób urzędowych zawsze była wolna wola narodu.

3. Okres kadencji wybieralnych organów i wybieralnych osób urzędowych reguluje konstytucja i ustawy i może się on zmieniać tylko w przewidzianym przez nie trybie.

4. Nie powinny być podejmowane działania lub rozpowszechniane wezwania podburzające lub mające na celu podburzanie do zerwania, odwołania lub przeniesienia terminu wyborów, działań i procedur wyborczych zarządzonych zgodnie z konstytucją i ustawami.

5. W warunkach stanu nadzwyczajnego lub wojennego, dla zapewnienia bezpieczeństwa obywateli i obrony ustroju konstytucyjnego zgodnie z konstytucją i ustawami, mogą zostać wprowadzone ograniczenia praw i wolności ze wskazaniem granic i terminów ich obowiązywania, a także może zostać odroczone przeprowadzenie wyborów.

Artykuł 7 [Otwarte i jawne wybory]

1. Przygotowanie i przeprowadzenie wyborów odbywa się otwarcie i jawnie.

2. Decyzje organów władzy państwowej, organów samorządu lokalnego, organów wyborczych przyjęte w granicach ich kompetencji i związane z zarządzaniem, przygotowaniem i przeprowadzeniem wyborów, zapewnieniem i ochroną wyborczych praw i wolności obywatela podlegają w obowiązkowym trybie oficjalnemu opublikowaniu lub podaniu do powszechnej wiadomości inną drogą, w trybie i terminach przewidzianych ustawami.

3. Akty prawne i decyzje dotyczące wyborczych praw, wolności i obowiązków obywatela nie mogą być stosowane, jeśli nie zostały podane oficjalnie do powszechnej wiadomości.

4. Organy wyborcze w terminie ustanowionym ustawodawstwem o wyborach oficjalnie publikują w swoim organie prasowym lub w innych środkach masowego przekazu wiadomości o wynikach głosowania, a także dane o wybranych osobach.

5. Przestrzeganie zasady otwartości i jawności wyborów wymaga stworzenia warunków do prowadzenia społecznej i międzynarodowej obserwacji przebiegu wyborów.

Artykuł 8 [Wolne wybory]

1. Nadrzędność konstytucji jest podstawą do przeprowadzenia wolnych wyborów i zapewnienia obywatelom i innym uczestnikom procesu wyborczego możliwości dokonania wyboru odnośnie do swojego uczestniczenia lub nieuczestniczenia w wyborach w dopuszczonych ustawą i prawnymi metodami formach bez jakiegokolwiek wpływu, przemocy, groźby użycia przemocy lub innego bezprawnego oddziaływania, bez obawy przed ukaraniem lub wpływaniem, bez względu na wyniki głosowania i rezultaty wyborów, a także zapewnienia prawnych i innych gwarancji bezwarunkowego przestrzegania zasady wolnych wyborów w ciągu całego procesu wyborczego.

2. Uczestnictwo obywatela w wyborach jest wolne i dobrowolne. Nikt nie może zmusić go do głosowania „za” lub „przeciw” jakimkolwiek określonymu kandydatowi (kandydatom), jakiegokolwiek liście kandydatów, nikt nie ma prawa wywierać wpływu na obywatela w celu zmuszenia go do uczestnictwa lub nieuczestniczenia w wyborach, a także na jego wolne wyrażenie woli. Ani jeden wyborca nie może być zmuszany przez kogokolwiek do deklarowania, jak zamierza głosować lub jak głosował na kandydata (kandydatów), listy kandydatów.

3. Kandydat, partia polityczna (koalicja) i inni uczestnicy procesu wyborczego ponoszą odpowiedzialność przed społeczeństwem i państwem zgodnie z konstytucją i ustawami. Ani jeden kandydat, ani jedna partia polityczna (koalicja), ani jedno inne zrzeszenie społeczne lub organizacja społeczna nie mają prawa stosować metod przymusu psychicznego, fizycznego, religijnego lub wzywać do przemocy, grozić użyciem przemocy lub stosować jakichkolwiek innych form przymusu.

Artykuł 9 [Uczciwe wybory]

1. Podczas uczciwych wyborów zapewnia się ujawnienie swobodnie wyrażonej woli narodu i bezpośrednio jej wykonywanie.

2. Uczciwe wybory umożliwiają wyborcom na podstawie konstytucji i ustawy dokonywanie wyboru kandydatów. Podczas uczciwych wyborów istnieje realny pluralizm polityczny, ideologiczna **różnorodność** i wielopartyjność, realizowane poprzez działanie partii politycznych, których prawna działalność znajduje się pod ochroną państwa.

3. Podczas uczciwych wyborów zapewnia się wyborcom dostęp do informacji o kandydatach, listach kandydatów, partiach politycznych (koalicjach) i o procesie wyborów, a kandydatom, partiom politycznym (koalicjom) – dostęp do środków masowego przekazu i telekomunikacji.

4. Przy przygotowywaniu i przeprowadzaniu wyborów wykorzystuje się język państwowy lub języki państwowe, a w sytuacjach i trybie określonych ustawami – także języki oficjalne części składowych terytorium państwa, języki narodów i narodowości, mniejszości narodowych i etnicznych grup na terytoriach ich zwartego zamieszkiwania.

5. Wyznaczenie terminu wyborów, ich przeprowadzenie, działania wyborcze i procedury muszą być realizowane w trybie i terminach pozwalających kandydatom, partiom politycznym (koalicjom) i innym uczestnikom procesu wyborczego rozwinąć pełnowartościową przedwyborczą kampanię agitacyjną.

6. Uczciwe wybory obejmują równe i sprawiedliwe warunki prawne rejestracji kandydatów, list kandydatów i partii politycznych (koalicji). Wymogi rejestracyjne muszą być jasne i nie mogą zawierać warunków mogących stać się podstawą do przywilejów albo ograniczeń o charakterze dyskryminującym. Nie dopuszcza się

arbitralnego lub dyskryminującego stosowania norm o rejestracji kandydatów, spisów kandydatów i partii politycznych (koalicji).

7. Każdy kandydat i każda partia polityczna (koalicja) uczestniczące w wyborach muszą uznać wyniki głosowania i rezultaty demokratycznych wyborów i mają możliwość zaskarżyć oficjalne wyniki głosowania, rezultaty wyborów naruszające wyborcze prawa i wolności obywatela do sądowych i (lub) innych organów w trybie i terminie przewidzianych ustawami, międzynarodowymi zobowiązaniami państwa.

8. Osoby i organy, których działalność skierowana jest na fałszowanie liczenia głosów, wyników głosowania i rezultatów wyborów, przeszkadzanie w swobodnym wykonywaniu przez obywatela jego wyborczych praw i wolności, w tym także w formie bojkotu lub wezwań do bojkotu wyborów, odmowy wykonywania procedur wyborczych lub działań wyborczych, powinny być ścigane zgodnie z ustawą.

Artykuł 10 [Sprawiedliwe wybory]

1. Przestrzeganie zasady sprawiedliwych wyborów wymaga stworzenia równych prawnych warunków wszystkim uczestnikom procesu wyborczego.

2. Przy przeprowadzaniu sprawiedliwych wyborów zapewnia się:

a) powszechne i równe prawo wyborcze;

b) każdemu kandydatowi lub każdej partii politycznej (koalicji) równe możliwości uczestniczenia w kampanii wyborczej, w tym także dostępu do środków masowego przekazu i telekomunikacji;

c) sprawiedliwe i jawne finansowanie wyborów, kampanii wyborczej kandydatów, partii politycznych (koalicji);

d) uczciwość w czasie głosowania i liczenia głosów, pełne i szybkie informacje o rezultatach głosowania z oficjalnym opublikowaniem wszystkich wyników wyborów;

e) organizację procesu wyborczego z pomocą bezstronnych organów wyborczych, pracujących otwarcie i jawnie przy aktywnej obserwacji społecznej i międzynarodowej;

f) szybkie i efektywne rozpatrzenie przez sądy i inne uprawnione do tego organy skarg dotyczących naruszenia praw i wolności wyborczych obywateli, kandydatów, partii politycznych (koalicji) w ramach czasowych odpowiednich etapów procesu wyborczego, a także zapewnienie obywatelom prawa do zwracania się do międzynarodowych organów sądowych w celu obrony i przywrócenia swoich wyborczych praw i wolności w trybie przewidzianym normami prawa międzynarodowego.

3. Kandydaci mogą być wysunięci przez wyborców odpowiedniego okręgu wyborczego i (lub) w trybie samowysunięcia. Kandydaci i (lub) listy kandydatów mogą być wysuwane także przez partie polityczne (koalicje), zrzeszenia społeczne i inne podmioty posiadające prawa do wysuwania kandydatów i (lub) list kandydatów, wymienione w konstytucji, ustawach.

Artykuł 11 [Przeprowadzanie wyborów przez organy wyborcze (komisje wyborcze)]

1. Przygotowanie i przeprowadzenie wyborów, zapewnienie i ochronę praw i wolności wyborczych obywateli i kontrolę nad ich przestrzeganiem powierza się organom wyborczym (komisjom wyborczym), których status, kompetencje i pełnomocnictwa ustanawia konstytucja i akty ustawodawcze.

2. Nie dopuszcza się tworzenia i działalności innych struktur (organów, organizacji), które zastępują organy wyborcze w pełni lub częściowo w wykonywaniu ich funkcji lub utrudniają ich legalną działalność albo bezprawnie ingerują w ich funkcjonowanie lub przywłaszczają ich status i uprawnienia.

3. Tryb formowania, uprawnienia, organizację działalności organów wyborczych, a także tryb, podstawy i terminy rozwiązania składu organu wyborczego lub przedterminowego zakończenia kadencji członków organu wyborczego przewidują ustawy. Tryb i terminy przedterminowego zakończenia kadencji członków organu wyborczego z powodów przewidzianych w ustawie, a także powołania przez uprawniony do tego organ nowego członka organu wyborczego w miejsce byłego nie mogą przeszkadzać w wykonywaniu przez organ wyborczy powierzonych mu kompetencji, naruszać integralności procesu wyborczego, prowadzić do niezachowania terminów wykonywania działań wyborczych, naruszenia praw i wolności wyborczych obywateli.

4. Strony uznają możliwość nadania kandydatowi, partii politycznej (koalicji) wysuwającej listy kandydatów prawa do powołania w trybie przewidzianym ustawą do organu wyborczego rejestrującego kandydata (listę kandydatów) i do organów wyborczych niższego stopnia po jednym członku organu wyborczego, z prawem głosu doradczego, reprezentującym wyznaczającego go kandydata, partię polityczną (koalicję).

5. Członek organu wyborczego z prawem głosu doradczego ma prawo wystąpić na posiedzeniu organu wyborczego, składać wnioski w sprawach należących do kompetencji organu wyborczego i żądać przeprowadzenia w danych sprawach głosowania; ma prawo zaskarżyć działania (brak działań) organu wyborczego do organu wyborczego wyższego stopnia lub do sądu, wykonywać inne kompetencje przewidziane ustawami.

6. Decyzje organów wyborczych, przyjęte w granicach ich kompetencji, są obowiązujące dla organów władzy wykonawczej, instytucji państwowych, organów samorządu lokalnego, partii politycznych i innych zrzeszeń społecznych, ich pełnomocnych przedstawicieli, organizacji, osób urzędowych, wyborców, organów wyborczych niższego stopnia, innych osób i organizacji wymienionych w ustawach.

7. Strony swoimi ustawami nakładają na organy państwowe, organy samorządu lokalnego, instytucje, organizacje, a także na ich osoby urzędowe obowiązek okazywania organom wyborczym pomocy w realizacji ich kompetencji, a na instytucje prowadzące tele- i (lub) radiofonię i na redakcje periodycznych wydawnictw pra-

sowych, wymienione w ustawodawstwie o wyborach – obowiązek nieodpłatnego udostępnienia organom wyborczym czasu antenowego, możliwości umieszczenia drukowanej informacji w celu niezbędnego informowania wyborców o wyborach i przebiegu kampanii wyborczej.

Artykuł 12 [Finansowanie wyborów i kampanii wyborczej kandydatów, partii politycznych (koalicji)]

1. Finansowania działań związanych z wyborami dokonuje się ze środków budżetowych.

2. Państwa zapewniają, w sytuacjach i trybie przewidzianych konstytucjami i ustawami, kandydatom, partiom politycznym (koalicjom) uczestniczącym w wyborach przydzielenie na sprawiedliwych warunkach środków budżetowych, a także możliwość utworzenia pozabudżetowego funduszu przy organie wyborczym lub utworzenia własnego finansowego funduszu wyborczego w celu finansowania swojej kampanii wyborczej i wykorzystania do tych celów własnych środków pieniężnych, dobrowolnych pieniężnych darowizn od osób fizycznych i (lub) krajowych osób prawnych w wymiarach i trybie przewidzianych ustawami. Wykorzystywanie przez kandydatów, partie polityczne (koalicje) innych środków pieniężnych oprócz przekazanych do wymienionych funduszy powinno być zabronione ustawami i pociągać za sobą odpowiedzialność zgodnie z ustawami.

3. Nie dopuszcza się jakichkolwiek zagranicznych darowizn, w tym także od obcych osób fizycznych i prawnych, dla kandydatów, partii politycznych (koalicji) uczestniczących w wyborach lub innych zrzeszeń społecznych, organizacji społecznych, które bezpośrednio lub pośrednio, lub w inny sposób mają związek z kandydatem, partią polityczną (koalicją) lub znajdują się pod ich bezpośrednim wpływem lub kontrolą i przyczyniają się lub pomagają w realizacji celów partii politycznej (koalicji).

4. Strony zapewniają otwartość i przejrzystość wszystkich darowizn pieniężnych dla kandydatów, partii politycznych (koalicji) uczestniczących w wyborach, tak aby wykluczyć zabronione ustawodawstwem wsparcie zarówno kandydata, jak i partii politycznych (koalicji) wysuwających kandydatów (listy kandydatów) w wyborach.

5. Kandydaci, partie polityczne (koalicje) uczestniczące w wyborach muszą w przewidzianych ustawami okresach przedstawiać w organach wyborczych i (lub) innych organach wymienionych w ustawie informacje i sprawozdania o wszystkich otrzymanych darowiznach pieniężnych na rzecz funduszy wyborczych, o donatorach przekazujących im odpowiednie środki finansowe, a także o wszystkich swoich wydatkach z tych funduszy na finansowanie swojej kampanii wyborczej. Organy wyborcze gwarantują opublikowanie wymienionych wiadomości i sprawozdań w środkach masowego przekazu i telekomunikacji wymienionych w ustawach.

6. W celu sprawowania kontroli lub nadzoru nad przestrzeganiem zasad i trybu

finansowania kampanii wyborczej kandydatów, partii politycznych (koalicji) może zostać utworzony specjalny organ (organy) lub odpowiednie uprawnienia mogą zostać powierzone osobom urzędowym lub organom wyborczym.

7. Wykaz naruszeń warunków i trybu darowizn, finansowania działalności kandydatów, partii politycznych (koalicji), a także wykaz środków ostrzegania, zapobiegania naruszeniom lub powstrzymywania naruszeń zasad finansowania wyborów i kampanii wyborczej kandydatów, partii politycznych (koalicji) muszą być przewidziane ustawami, innymi normatywnymi aktami prawnymi.

Artykuł 13 [Informacyjne wsparcie wyborów i działalności agitacyjnej przez państwo]

1. Strony zapewniają wolność poszukiwania, zbierania, rozpowszechniania informacji o wyborach, kandydatach, bezstronny przekaz informacji dotyczących wyborów w środkach masowego przekazu i telekomunikacji.

2. Środki masowego przekazu i telekomunikacji obowiązane są informować ludność o wyborach, wysunięciu kandydatów (list kandydatów), o ich programach przedwyborczych (platformach), o przebiegu kampanii wyborczej, wynikach głosowania i rezultatach wyborów, prowadzić swoją działalność w ramach konstytucji, ustaw, międzynarodowych zobowiązań państwa.

3. Zgodnie z ustawodawstwem przedstawiciele środków masowego przekazu i telekomunikacji mają prawo:

a) uczestniczyć w posiedzeniach organów wyborczych, zapewniając jawność i otwartość ich działalności;

b) zapoznawać się z dokumentami i materiałami odpowiednich organów wyborczych o wynikach głosowania lub rezultatach wyborów, sporządzać albo otrzymywać od właściwego organu wyborczego kopie wymienionych dokumentów i materiałów, przekazywać je w celu opublikowania w środkach masowego przekazu i telekomunikacji;

c) uczestniczyć w publicznych imprezach agitacyjnych, relacjonować przebieg kampanii wyborczej w środkach masowego przekazu;

d) być obecni przy przeprowadzaniu głosowania, liczeniu głosów wyborców, podawaniu wyników głosowania i rezultatów wyborów.

4. Obywatelom, kandydatom, partiom politycznym (koalicjom) wysuwającym kandydata i (lub) listę kandydatów, innym zrzeszeniom społecznym, organizacjom społecznym gwarantuje się wolność prowadzenia działalności agitacyjnej w dowolnych formach dopuszczonych przez prawo oraz w procedurze, trybie i terminach przewidzianych ustawami, w warunkach pluralizmu opinii i braku cenzury.

5. Wszystkim kandydatom, partiom politycznym (koalicjom) uczestniczącym w wyborach muszą być zapewnione – zgodnie z konstytucją i ustawami – równe warunki dostępu do środków masowego przekazu i telekomunikacji w celu pro-

wadzenia swojej przedwyborczej agitacji, w tym także dla zaprezentowania treści swojego przedwyborczego programu (platformy).

6. Podczas prowadzenia działalności agitacyjnej nie dopuszcza się nadużywania wolności słowa i wolności w środkach masowego przekazu, w tym także wezwań do siłowego przejścia władzy, siłowej zmiany ustroju konstytucyjnego i naruszenia terytorialnej integralności państwa, wezwań mających na celu propagowanie wojny, terroryzmu albo innych działań z użyciem przemocy i wezwań rozniecających społeczną, rasową, narodową, etniczną, religijną nienawiść i wrogość.

7. Środki masowego przekazu i telekomunikacji jednego państwa będącego stroną niniejszej Konwencji nie mogą być wykorzystywane do uczestnictwa w działalności agitacyjnej w kampanii wyborczej trwającej na terytorium innego państwa.

8. Przypadki naruszenia warunków i trybu prowadzenia przez kandydatów, partie polityczne (koalicje) swojej działalności agitacyjnej, a także udział środków masowego przekazu w relacjonowaniu kampanii wyborczej stanowiący podstawę do pociągnięcia do odpowiedzialności określają ustawy.

Artykuł 14 [Status i uprawnienia obserwatorów narodowych]

1. Każdy kandydat, każda partia polityczna (koalicja), inne zrzeszenie społeczne (organizacja społeczna), grupa wyborcza, inne podmioty wyborów, wymienione w konstytucji, ustawach, mają prawo – w trybie określonym ustawami lub aktami normatywnymi przyjętymi przez organy organizujące wybory – wyznaczać obserwatorów narodowych, którzy w dniu głosowania, jak również w dniu przeprowadzania przedterminowego głosowania mają prawo prowadzić obserwację w pomieszczeniu do głosowania.

2. Prawa i obowiązki obserwatorów narodowych muszą być określone w ustawodawstwie.

3. Obserwatorom narodowym muszą być przyznane następujące prawa:

a) do zapoznania się z dokumentami wyborczymi wymienionymi w ustawach o wyborach, otrzymania informacji o liczbie wyborców włączonych do spisów do głosowania i o liczbie wyborców uczestniczących w głosowaniu, jak również w przedterminowym głosowaniu i w głosowaniu poza pomieszczeniem do głosowania;

b) do przebywania w pomieszczeniu do głosowania;

c) do obserwowania wydawania kart wyborczych wyborcom;

d) do obecności w czasie przedterminowego głosowania i głosowania wyborców poza pomieszczeniem do głosowania;

e) do obserwowania liczenia głosów wyborców w warunkach zapewniających widoczność przebiegu liczenia głosów;

f) do obserwowania przebiegu sporządzania przez organ wyborczy protokołu wyników głosowania, rezultatów wyborów i innych dokumentów, do zapoznania się z protokołem organu wyborczego z wynikami głosowania, w tym także

z protokołami sporządzanymi powtórnie, do otrzymywania w sytuacjach i trybie przewidzianym ustawodawstwem narodowym od właściwego organu wyborczego uwierzytelnionych kopii wymienionych protokołów;

g) do zwracania się do organu wyborczego z wnioskami i uwagami w sprawach organizacji głosowania;

h) do zaskarżania decyzji i działania (braku działań) organu wyborczego, członków organu wyborczego bezpośrednio do organu wyborczego wyższego stopnia lub do sądu.

4. W sytuacjach i trybie przewidzianych ustawami prawami obserwatora narodowego mogą dysponować także mężowie zaufania kandydatów, partii politycznych (koalicji).

5. Organy wyborcze i (lub) inne organy i organizacje mogą być wyposażone w prawo do organizowania szkoleń dla obserwatorów narodowych i innych uczestników wyborów z zakresu podstaw demokratycznych technik wyborczych, ustawodawstwa narodowego o wyborach, międzynarodowych standardów wyborów, zabezpieczenia i ochrony praw i wolności wyborczych człowieka i obywatela.

Artykuł 15 [Status i uprawnienia obserwatorów międzynarodowych]

1. Strony potwierdzają, że obecność obserwatorów międzynarodowych **służy** otwartości i jawności wyborów oraz przestrzeganiu międzynarodowych zobowiązań państw. Będzie to sprzyjać stworzeniu dostępu dla obserwatorów międzynarodowych do procesów wyborczych odbywających się na niższym niż ogólnonarodowym poziomie, aż do poziomu municypalnego (lokalnego).

2. Działalność obserwatorów międzynarodowych regulują ustawy państwa przebywania, niniejsza Konwencja i inne dokumenty międzynarodowe.

3. Obserwatorzy międzynarodowi otrzymują zezwolenie na wjazd na terytorium państwa w trybie określonym ustawą i zostają akredytowani przez odpowiedni organ wyborczy, jeżeli posiadają wymagane zaproszenie. Zaproszenia mogą być wystosowane przez uprawnione ustawą organy po oficjalnym opublikowaniu decyzji o zarządzeniu wyborów. Propozycje dotyczące wystosowania zaproszeń mogą być składane poprzez statutowe organy Wspólnoty Niepodległych Państw.

4. Centralny organ wyborczy wydaje obserwatorowi międzynarodowemu zaświadczenie o akredytacji według ustanowionego wzoru. Takie zaświadczenie daje obserwatorowi międzynarodowemu prawo prowadzenia obserwacji w okresie przygotowania i przeprowadzania wyborów.

5. Obserwator międzynarodowy znajduje się pod opieką państwa, na którego terytorium przebywa. Organy wyborcze, organy władzy państwowej, organy lokalnego samorządu obowiązane są okazywać mu niezbędną pomoc w granicach swoich kompetencji.

6. Obserwator międzynarodowy prowadzi swoją działalność samodzielnie i niezależnie. Materialno-finansowe zabezpieczenie działalności obserwatora międzynarodowego zapewnia się ze środków strony przysyłającej obserwatora lub z jego własnych środków.

7. Obserwatorzy międzynarodowi nie mają prawa wykorzystywać swojego statusu do prowadzenia działalności niezwiązanej z obserwowaniem przebiegu kampanii wyborczej. Strony pozostawiają sobie prawo pozbawienia akredytacji tych obserwatorów międzynarodowych, którzy naruszają ustawy, ogólnie uznane zasady i normy prawa międzynarodowego.

8. Obserwatorzy międzynarodowi mają prawo:

a) do dostępu do wszystkich dokumentów (niedotyczących interesów bezpieczeństwa narodowego) regulujących proces wyborczy, do otrzymania od organów wyborczych niezbędnej informacji i kopii dokumentów wyborczych wymienionych w ustawach narodowych;

b) do kontaktów z partiami politycznymi, koalicjami, kandydatami, osobami prywatnymi, pracownikami organów wyborczych;

c) do swobodnego wizytowania wszystkich lokali wyborczych i pomieszczeń do głosowania, w tym także w dniu przeprowadzania głosowania;

d) do obserwacji przebiegu głosowania, liczenia głosów i określania ich rezultatów w warunkach zapewniających widoczność procedury liczenia głosów;

e) do zapoznania się z rezultatami rozpatrzenia skarg (wniosków) i pretensji związanych z naruszeniem ustawodawstwa o wyborach;

f) do informowania przedstawicieli organów wyborczych o swoich obserwacjach, rekomendacjach, bez ingerencji w pracę organów przeprowadzających wybory;

g) do publicznego zaprezentowania swojej opinii o przygotowaniu i przeprowadzeniu wyborów po zakończeniu głosowania;

h) do przedstawienia organizatorom wyborów, organom władzy państwowej i odpowiednim osobom urzędowym swoich wniosków dotyczących rezultatów obserwacji przebiegu wyborów.

9. Obserwatorzy międzynarodowi muszą:

a) przestrzegać konstytucji i ustaw państwa przebywania, postanowień niniejszej Konwencji i innych międzynarodowych dokumentów;

b) mieć przy sobie zaświadczenie o akredytacji w charakterze obserwatora międzynarodowego, wydane w trybie określonym przez kraj przebywania i okazywać je na żądanie organizatorów wyborów;

c) wypełniać swoje funkcje, kierując się zasadami politycznej neutralności, bezstronności, niewyrażania jakichkolwiek preferencji lub ocen w odniesieniu do organów wyborczych, państwowych i innych organów, osób urzędowych, uczestników procesu wyborczego;

- d) nie ingerować w proces wyborczy;
- g) opierać wszystkie swoje opinie na obserwacji i materialnie faktycznym.

Artykuł 16 [Skargi na naruszenie praw i wolności wyborczych obywateli i związana z tym odpowiedzialność]

1. W sytuacji naruszenia ogłoszonych w niniejszej Konwencji standardów demokratycznych wyborów, praw wyborczych i wolności obywateli, a także ustaw o wyborach osoba lub osoby, których prawa były naruszone, mają prawo i możliwość zaskarżenia i przywrócenia naruszonych praw w sądach, a w sytuacjach i trybie określonych ustawami – także w organach wyborczych.

2. Osoby winne popełnienia zabronionych ustawami działań (braku działań) powinny ponieść odpowiedzialność zgodnie z ustawami.

Artykuł 17 [Dokumentacja wyborcza]

1. Karty do głosowania, inne dokumenty wyborcze, w tym także dokumenty organów władzy państwowej, organów samorządu lokalnego, organów wyborczych, dotyczące przeprowadzenia wyborów sporządza się (publikuje się) w języku państwowym i w językach oficjalnych części składowych terytorium państwa, gdzie odbywają się wybory, a w trybie przewidzianym ustawodawstwem – także w językach narodów i narodowości, mniejszości narodowych i grup etnicznych na terytoriach ich zwartego zamieszkiwania.

2. Dokumenty wyborcze, na podstawie których określa się wyniki głosowania i rezultaty wyborów, są dokumentami ścisłej sprawozdawczości, których stopień ochrony określają ustawy.

Artykuł 18 [Środki, których nie uznaje się za dyskryminujące]

1. Wyżej wymienione prawa i wolności wyborcze obywateli mogą być ograniczone konstytucją, ustawami i nie być uznawane za dyskryminujące, jeśli przewidują one:

a) specjalne środki przyjęte dla zapewnienia adekwatnego przedstawicielstwa ludności każdej części składowej kraju, w szczególności mniejszości narodowych i grup etnicznych, które w rzeczywistości z powodów uwarunkowań politycznych, ekonomicznych, religijnych, społecznych, historycznych i kulturalnych pozbawione są możliwości korzystania na równi z pozostałą ludnością z praw politycznych oraz praw i wolności wyborczych;

b) ograniczenia prawa wybierania i bycia wybieranym w odniesieniu do obywateli uznanych przez sąd za ubezwłasnowolnionych, a także znajdujących się z wyroku sądu w miejscach pozbawienia wolności.

2. Ograniczenia przy wysuwaniu kandydatów, list kandydatów dotyczące tworzenia i działalności partii politycznych (koalicji), praw i wolności wyborczych obywateli mogą być przyjmowane w celu obrony ustroju konstytucyjnego, bezpieczeństwa narodowego, utrzymania porządku społecznego, ochrony pomysłności materialnej społeczeństwa i moralności, praw i wolności obywateli i muszą odpowiadać międzynarodowym zobowiązaniom państwa.

3. Strony w swoim dążeniu do demokratyzacji procesu wyborczego wychodzą z założenia, że istniejące ograniczenia lub przywileje w realizacji praw i wolności wyborczych przewidziane konstytucją, ustawami i niestojące w sprzeczności z międzynarodowymi zobowiązaniami państwa powinny, po ustanowieniu odpowiednich krajowych i międzynarodowych warunków i gwarancji praw i wolności wyborczych, ulec uchyleniu, aby zapewnić uczestnikom procesu wyborczego równe warunki prawne uczestnictwa w wyborach.

Artykuł 19 [Obowiązki państw będących stronami Konwencji]

1. Strony będą podejmować środki ustawodawcze i inne, aby wzmocnić gwarancje praw i wolności wyborczych **z myślą o** przygotowaniu i przeprowadzeniu demokratycznych wyborów, realizując postanowienia niniejszej Konwencji. Ogłoszone w niniejszej Konwencji standardy demokratycznych wyborów, praw i wolności wyborczych mogą być zapewnione drogą włączenia ich do konstytucji i aktów ustawodawczych.

2. Strony zobowiązują się:

a) zagwarantować ochronę demokratycznych zasad i norm prawa wyborczego, demokratyczny charakter wyborów, wolne wyrażanie woli obywateli w wyborach, przestrzeganie wymogów odnoszących się do uznania wyborów za rozstrzygające, obowiązujące i prawnie wiążące;

b) podejmować niezbędne środki ku temu, aby ramy prawne wyborów zostały przyjęte przez narodowy organ ustawodawczy, a normy prawne zapewniające przeprowadzenie wyborów nie były określane aktami władzy wykonawczej;

c) dążyć do tego, żeby mandaty deputowanych drugiej izby narodowego organu ustawodawczego w pełni lub częściowo były obiektem swobodnej rywalizacji kandydatów i (lub) list kandydatów w trakcie ogólnonarodowych bezpośrednich wyborów w trybie przewidzianym ustawami;

d) dążyć do stworzenia systemu prawnych, organizacyjnych, informacyjnych gwarancji zapewnienia praw i wolności wyborczych obywateli przy przygotowaniu i przeprowadzeniu wyborów na każdym etapie, podejmować niezbędne środki ustawodawcze ku temu, żeby zapewnić kobietom sprawiedliwe i realne, na równi z mężczyznami, możliwości realizacji prawa wybierania i bycia wybranym do wybieralnych organów, na wybieralne urzędy, zarówno osobiście, jak i w składzie partii

politycznych (koalicji), zgodnie z warunkami i trybem przewidzianymi konstytucją, ustawami, a także tworzyć dodatkowe gwarancje i warunki dla uczestnictwa w głosowaniu osób z fizycznymi ograniczeniami (inwalidów i innych);

e) prowadzić rejestrację (spis) wyborców na podstawie ustawodawczo ustanowionej niedyskryminującej i skutecznej procedury przewidującej takie parametry rejestracji (spisu) jak wiek, obywatelstwo, miejsce zamieszkania, posiadanie podstawowego dokumentu potwierdzającego tożsamość obywatela;

f) zatwierdzić w trybie ustawodawczym odpowiedzialność osób przedstawiających informacje o wyborcach za ich wiarygodność, pełen zakres odpowiednich informacji i aktualność ich przekazywania, zapewniając zgodnie z ustawodawstwem poufny charakter danych osobowych;

g) sprzyjać tworzeniu partii politycznych i ich swobodnej prawnej działalności, ustawodawczo regulować finansowanie partii politycznych i procesu wyborczego, zagwarantować, aby ustawy i polityka państwa zapewniały rozdział partii i państwa, prowadzenie kampanii wyborczych w atmosferze wolności i uczciwości, służącej temu, żeby partie i kandydaci mogli swobodnie prezentować swoje poglądy i oceny, programy wyborcze (platformy), a wyborcy mogli zapoznawać się z nimi, dyskutować je i swobodnie głosować „za” lub „przeciw”, nie obawiając się ukarania lub jakiegokolwiek prześladowania;

h) zapewniać przyjęcie środków gwarantujących bezstronne relacjonowanie kampanii wyborczej w środkach masowego przekazu, w tym także w sieci Internet, brak możliwości ustanawiania barier prawnych lub administracyjnych w dostępie do środków masowego przekazu na zasadach niedyskryminacyjnych dla partii politycznych i kandydatów, utworzyć informacyjny bank danych z rezultatami badań opinii publicznej związanych z wyborami, którego dane powinny być udostępniane uczestnikom procesu wyborczego, a także obserwatorom międzynarodowym, na ich wnioski, w celu zapoznania się lub kopiowania, wprowadzać nowe technologie informacyjne zapewniające otwarty charakter wyborów, podwyższające stopień zaufania wyborców do wyników głosowania i rezultatów wyborów;

i) przyjmować narodowe programy edukacji obywatelskiej i uczestniczyć w przygotowaniu i przyjęciu analogicznych międzypaństwowych programów, zapewniać warunki do zapoznania obywateli i innych uczestników kampanii wyborczej z procedurami wyborczymi i zasadami, aby podnieść ich kulturę prawną i zawodowe kwalifikacje organizatorów wyborów;

j) zapewnić utworzenie niezależnych, bezstronnych organów wyborczych, organizujących demokratyczne, wolne, sprawiedliwe, uczciwe i cykliczne wybory zgodnie z ustawodawstwem i międzynarodowymi zobowiązaniami państwa;

k) zapewnić kandydatom, którzy zgodnie z określoną ustawą otrzymali wymaganą liczbę głosów, możliwość objęcia urzędu w należyty sposób i pozostawania na urzędzie do chwili wygaśnięcia ich kadencji lub do ich zakończenia w inny sposób, który reguluje ustawa;

l) podejmować środki w celu ustawodawczego regulowania zakresu naruszeń praw i wolności wyborczych obywateli, a także podstaw i trybu pociągnięcia do karnej, administracyjnej lub innej odpowiedzialności osób przeszkadzających drogą przemocy, oszustwa, groźby, fałszerstwa lub innym sposobem w swobodnym realizowaniu przez obywatela prawa wybierania i bycia wybranym, realizacji innych wyborczych praw i wolności zawartych w konstytucji i ustawach;

m) sprzyjać utworzeniu w celach wymiany informacji i wspólnego wykorzystywania jednego międzypaństwowego banku danych gromadzącego informacje o ustawodawstwie wyborczym, uczestnikach procesu wyborczego (z uwzględnieniem tego, że dane osobowe mają charakter poufny), egzekwowaniu prawa i praktyce sądowniczej, wnioskach ustawodawczych odnoszących się do udoskonalenia systemu wyborczego, a także inne informacje odnoszące się do organizacji procesu wyborczego;

n) wspierać rozwój współpracy organów wyborczych państw będących stronami niniejszej Konwencji, włączając tworzenie i (lub) rozszerzenie uprawnień istniejących międzypaństwowych zgromadzeń organów wyborczych.

Artykuł 20 [Prawa uznawane niezależnie od niniejszej Konwencji]

1. Nic w niniejszej Konwencji nie sprzeciwia się wypełnianiu przez państwa ich międzynarodowych zobowiązań w odniesieniu do wyborczych praw i wolności obywateli, przyjętych na siebie zgodnie z międzynarodowymi umowami i porozumieniami.

2. Realizacja praw przewidzianych w niniejszej Konwencji nie powoduje uszczerbku na wykonywaniu przez wszystkie osoby ogólnie uznanych praw i podstawowych wolności.

3. Nic w niniejszej Konwencji nie może być interpretowane jako dopuszczenie jakiegokolwiek działalności sprzeciwiającej się celom i zasadom Statutu Wspólnoty Niepodległych Państw.

Artykuł 21 [Status Międzypaństwowej Rady Wyborczej]

Strony uznają konieczność utworzenia na podstawie organów wyborczych państw będących stronami niniejszej Konwencji Międzypaństwowej Rady Wyborczej, zobowiązanej wspierać prowadzenie obserwacji wyborów w państwach **będących stronami** niniejszej Konwencji.

Artykuł 22 [Tryb wejścia Konwencji w życie]

1. Niniejsza Konwencja wchodzi w życie z datą przekazania depozytariuszowi na przechowanie trzeciego powiadomienia o wypełnieniu przez Strony wewnętrznych procedur niezbędnych do jej wejścia w życie.

2. W przypadku Stron przesyłających depozytariuszowi powiadomienie o wypełnieniu takich procedur w trybie późniejszym Konwencja wchodzi w życie z datą otrzymania przez depozytariusza takiego powiadomienia.

Artykuł 23 [Tryb przystąpienia do Konwencji]

1. Niniejsza Konwencja jest otwarta na przystąpienie innych państw gotowych przyjąć na siebie wynikające z niej obowiązki.

2. W przypadku przystępującego państwa niniejsza Konwencja wchodzi w życie z datą przekazania depozytariuszowi na przechowanie dokumentu o przystąpieniu.

Artykuł 24 [Tryb wypowiedzenia Konwencji]

Każda Strona może wypowiedzieć niniejszą Konwencję, przesyłając depozytariuszowi pisemne powiadomienie.

Artykuł 25 [Tryb wnoszenia zmian i uzupełnień do Konwencji]

Do niniejszej Konwencji mogą być wnoszone zmiany i uzupełnienia ujęte w odrębnym protokole będącym nieodłączną częścią niniejszej Konwencji, który wchodzi w życie w trybie przewidzianym w art. 22 niniejszej Konwencji.

Artykuł 26 [Rozstrzygnięcie sporów związanych ze stosowaniem lub wykładnią Konwencji]

Sprawy sporne związane ze stosowaniem lub wykładnią niniejszej Konwencji rozwiązuje się drogą konsultacji i rozmów zainteresowanych stron.

Sporządzono w Kiszyniowie 7 października 2002 roku w jednym autentycznym egzemplarzu w języku rosyjskim. Oryginalny egzemplarz przechowuje się w Komitecie Wykonawczym Wspólnoty Niepodległych Państw, a jego uwierzytelniona kopia zostanie przesłana każdemu państwu podpisującemu niniejszą Konwencję.

Za Republikę Armenii

R. Koczarian

Za Gruzję

E. Szewardnadze

Za Republikę Kirgiską

A. Akajew

Za Republikę Mołdowa

W. Woronin

Za Federację Rosyjską

W. Putin

Za Republikę Tadżykistanu

E. Rachmanow

Za Ukrainę

L. Kuczma

Konwencja podpisana przez Gruzję z zastrzeżeniem: „Gruzja będzie uczestniczyć w realizacji projektu Konwencji z wyłączeniem ust. 8 art. 9, a wymagania pkt 3 art. 10 będą wykonywane z uwzględnieniem narodowego ustawodawstwa”.

Konwencja podpisana przez Ukrainę z zastrzeżeniami:

„1. Dla Ukrainy postanowienia niniejszej Konwencji będą stosowane tylko w odniesieniu do wybieralnych organów władzy państwowej, samorządu lokalnego i wybieralnych osób urzędowych.

2. Dla Ukrainy Konwencja wchodzi w życie po jej ratyfikacji przez Radę Najwyższą Ukrainy”.

Konwencja została ratyfikowana przez Białoruś ustawą Republiki Białorusi z 4 stycznia 2014 r. nr 116-3.

Konwencja niepodpisana przez Republikę Azerbejdżanu, Republikę Kazachstanu, Turkmenistan, Republikę Uzbekistanu.